
НАУЧНИ РАДОВИ

UDK: 347.72.04(497.11)

CERIF: S142, S144

ТИП РАДА: ИЗВОРНИ НАУЧНИ РАД

DOI: 10.5937/PiP2002009D

др Љубиша ДАБИЋ*

редовни професор Економског факултета Универзитета у Београду –
у пензији

др Марко РАДОВИЋ**

судија Привредног суда у Београду

СУДСКА ПРЕСУДА КАО ОСНОВ ПРЕСТАНКА ДРУШТВА КАПИТАЛА

Сажетак

У раду се полази од хипотезе да инститорни престајанка друштва по одлуци суда узрокује бројне дилеме у његовој примени. Ово нарочито у ситуацији када се захтева престајанак друштва књишала (друштва са ограниченом одговорношћу и акционарској друштва), која су предмет овој истраживања. Разлози постојања недоумица су бројни. У појединим ситуацијама оне су њиход неразумевања сврхе усђановљења овој правној трансјанција у српско комјанијско право. Самим њим, постојаје спорна његова применљивост у сваком конкретном случају. Често су и недоумице њиходом појединих процесноправних њиња у споровима иницираним ради исходања судске одлуке о престајанку друштва. Збој њиха је циљ овој рада садржан у њежњи да се кроз теоријскоправну анализу њихрекла, сврхе и њихравданости његове примене њихдрложе одређена решења која би судској њихракси била од користи.

* Електронска адреса аутора: ljadabic@ekof.bg.ac.rs.

** Електронска адреса аутора: markoradovic985@yahoo.com.

Мојућа одсјуйања од владајућеї сїановишиа судске йраксе нису учињена у намери криїичкої осврїа, већ су резулїаїй друїачијеї йри-сїуйа одређеним сїорним йиїањима. Збої йоїа, сам рад йраїи висок сїейен расїравности, без очекивања да сви закључци у раду йосїану или ойсїану као йравноваљани и на којима би морала биїи заснована йракса судова.

Кључне речи: *Пресїанак друшїва. – Друшїва кайїїала. – Пресїанак йо одлуци суда.*

I Увод

Све чешћа прекогранична сарадња привредних друштава нужно доприноси уједначавању правног оквира различитих држава. Зато развој права често бива праћен потребом за „пресађивањем“ одређених правних правила из једног у други државно-правни поредак. Таквим чињењем настају правни транспланти.¹ Под њима се не подразумева просто преписивање правне норме из другог правног система. Позајмљени правни институт нужно је уподобити духу не само правног система, већ и укупности друштвених норми.

Типичан правни трансплант у српском праву привредних друштава јесте институт престанка друштва по одлуци суда. Институт је преузет из америчког права, одакле и води порекло. Поредећи српски правни систем са америчким, разлике су бројне. То, међутим, не значи да институт престанка друштва на основу одлуке суда нашем правном систему није неопходан, нити да у њему не може заживети. Напротив, нужно је само дубоко проникнути у његову правну природу и прилагодити га традицији и духу нашег државно-правног поретка. У том подухвату незаобилазан је упоредноправни методолошки приступ његовом изучавању. Што се више будемо приближили његовим коренима и правној регулативи држава у којима се овај правни институт увелико примењује, то ће његово прилагођавање духу српског компанијског права бити делотворније. Отуда је у првом делу рада пажња посвећена пореклу овог правног института и разлозима његовог установљавања у компанијском праву. У другом делу рада изучавана су позитивна законска решења престанка друштва на основу одлуке суда, док у трећем делу аутори изучавају уочене процесноправне недоумице у споровима поводом његове примене.

¹ Алан Вотсон, *Правни йрансїланти*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2000, 58.

II Општи осврт и упоредноправни приказ

С обзиром на то да је институт престанка друштва капитала на основу одлуке суда настао деловањем правника практичара, у правној теорији је током читаве његове историје постојала дилема о оправданости увођења овог правног института у право привредних друштава. И данас је присутна правна аргументација за и против његове примене. Аргументација против постојања овог правног института огледала се у тврдњи да не одговара природи привредног друштва да се интервенцијом суда задире у његова статусна питања независно од воље чланова или поверилаца. Међутим, на другој страни утемељена је аргументација да овај институт представља „правни лек мањинских акционара против злоупотребе права“.² У таквој ситуацији, треба се упустити у одмеравање да ли престанак друштва доноси мању штету од његовог даљег егзистирања. То није нимало лак задатак. Због тога се престанак друштва капитала на основу одлуке суда јавља изузетно у односу на уобичајене начине престанка.³ Разлози за такав подухват морају бити нарочито оправдани.

Ређи су извори права који разлоге оправданости доношења одлуке суда као основа престанка друштва детаљно регулишу. Често се дефинишу само начелно, кроз потребу постојања „оправданог“,⁴ „важног“⁵ или „значајног“⁶ разлога. Чак и уколико се иде корак даље у

- 2 George D. Hornstein, „A Remedy for Corporate Abuse – Judicial Power to Wind up a Corporation at the Suit of a Minority Stockholder“, *Columbia Law Review*, Nr. 2/1940, 220.
- 3 Уобичајени начини престанка друштава капитала у српском компанијском праву су ликвидација, принудна ликвидација, стечај и статусна промена. Вид. Закон о привредним друштвима – ЗПД (2011), *Службени гласник РС*, бр. 36/2011, 99/2011, 83/2014 – др. закон, 5/2015, 44/2018, 95/2018 и 91/2019, чл. 238, чл. 468.
- 4 Француски Грађански законик из 1804. године (*Code civil*), последње измене 14. 2. 2020, чл. 1844–7 ст. 5; швајцарски Закон о облигацијама из 1911. године (*Code des obligations*), последње измене 1. 4. 2020, чл. 736 ст. 1 тач. 4.
- 5 Закон о трговачким друштвима Републике Хрватске, *Narodne novine*, бр. 11/1993, 34/1999, 121/1999, 52/2000, 118/2003, 107/2007, 146/2008, 137/2009, 125/2011, 152/2011, 111/2012, 68/2013, 110/2015 и 40/2019, доступно на адреси: <https://www.zakon.hr/z/546/Zakon-o-trgova%C4%8Dkim-dru%C5%A1tvima>, 19. 2. 2020, чл. 99; Закон о привредним друштвима Републике Словеније из 2009. године (*Zakon o gospodarskih družbah*), *Uradni list RS*, бр. 65/09, 82/13, 55/15, 15/17 и 22/19, чл. 109.
- 6 Закон за трговачка друштва Северне Македоније (*Закон за шрговскиите друштва на Северна Македонија*), *Службен весник на Република Северна Македонија*, бр. 28/2004, 84/2005, 25/2007, 87/2008, 42/2010, 48/2010, 24/2011, 166/2012, 70/2013, 119/2013, 120/2013, 187/2013, 38/2014, 41/2014, 138/2014, 88/2015, 192/2015, 6/2016, 30/2016, 61/2016, 64/2018 и 120/2018, доступно на адреси: <http://www.economy.gov.mk/Upload/Documents/ZTD%20konsolidiiran.pdf>, 19. 2. 2020, чл. 265.

покушају појашњења ових општих разлога, то се своди на злоупотребу права већине у виду неиспуњења битних обавеза грубом непажњом или када испуњење такве обавезе постане немогуће. Можда се разлози најсликовитије могу описати једним ставом из одлуке Вишег суда у Нирнбергу (Немачка) да друштво може престати судском одлуком ако услед дубоког јаза међу члановима сврха његовог постојања постане немогућа или друге унутрашње околности то оправдавају.⁷

С друге стране, у америчком компанијском праву се инсистира на детаљнијем регулисању ових разлога.⁸ Прва група разлога подразумева иницијативу јавног тужиоца уколико је: 1) друштво (корпорација) преварно донело оснивачки акт или 2) друштво наставило да прекорачује и злоупотребљава законом установљена овлашћења. Друга група разлога подразумева иницијативу акционара у случају: 1) постојања блокаде органа одлучивања, а друштву прети ненадокнадива штета, односно послови се не могу даље водити у интересу акционара; 2) да су директори или лица која контролишу рад друштва поступали или ће поступати преварно, непоштено или незаконито; 3) да су акционари блокирани у гласачким правима и због тога су пропустили да на две узастопне годишње скупштине изаберу директоре уместо оних чији су мандати истекли; 4) да се имовина друштва расипа или злоупотребом умањује. Трећа група разлога подразумева право поверилаца да иницирају престанак друштва уколико се утврди: 1) да поверилац своје потраживање, засновано на извршној исправи, није могао наплатити због инсолвентности друштва; 2) признање друштва да је потраживање повериоца доспело и да је друштво инсолвентно. Четврта група разлога односи се на могућност добровољног престанка уз надзор суда (попут стечаја и ликвидације).⁹ Пета група се односи на престанак инициран од стране акционара у случају да друштво престане да обавља делатност, а у разумном року није ликвидирано, односно није спроведен стечајни поступак. Један од основних разлога детаљнијег приступа америчком праву обликовања института престанка друштва на основу одлуке суда лежи у томе што је он у том правном систему дубоко укорењен. Примери судских одлука у САД бележе се још с краја XIX века.¹⁰ Од других, свакако претежу оне које упућују на њима својствену прагматичност и развијеност корпоративне праксе.

7 Пресуда Вишег суда у Нирнбергу 10 U 24/2010 од 20. 4. 2012. године.

8 Модел корпорацијски закон из 2016. године (*Model Business Corporation Act 2016 – MBCA*), sec. 14.30.

9 Harry G. Henn, John R. Alexander, „Effect of Corporate Dissolution on Products Liability Claims“, *Cornell Law Review*, Nr. 6/1971, 883–884.

10 Једна од првих одлука је *Miner v. Belle Isle Ice Co.* 93 Mich. 97, 53 N. W. 218 (1982).

Независно од квалитативности у приступу, у теоријскоправном смислу се разлози за престанак друштва на основу одлуке суда приоритетно квалификују и класификују у три опште групе. Прва група се прожима кроз противзаконито деловање друштва које је неприхватљиво са аспекта општег, јавног интереса. У таквим ситуацијама друштво престаје деловањем државних органа (јавног тужилаштва и/или суда).¹¹ Друга група се манифестује кроз постојање „озбиљне злоупотребе права већине“.¹² Због тога се и његово место проналази у оквиру корпуса заштите права мањинских акционара. У томе се огледа и изузетност овог права. Његова примена се оправдава само у случају када је, услед поменуте злоупотребе, која је трајније природе, отпала кауза оснивања друштва капитала и више не постоји тзв. *affectio societatis*.¹³ Међутим, све чешће се поменутим разлозима придодаје и постојање треће групе разлога, кроз постојање „блокаде у одлучивању“. Наведена блокада се може појавити како кроз власничку, тако и кроз управљачку блокаду у одлучивању. Четврта група разлога односи се на незаконито, непоштено или преварно деловање органа управљања које је противно интересима чланова. Ова ситуација посебно је приметна у случају тзв. првог агенцијског проблема, када акционари немају одлучујући утицај на рад управе.¹⁴ Разлика у односу на групу разлога која активира деловање државних органа по службеној дужности (попут јавног тужилаштва) огледа се у томе што у предметној ситуацији није угрожен општи, јавни интерес, већ искључиво интерес чланова. Због тога престанак у оквиру ове групе разлога може бити инициран само њиховим деловањем.

У случају постојања неког од описане три опште групе разлога, друштво не престаје самим доношењем судске одлуке. Одлука суда представља само правни основ за његов престанак.¹⁵ Сам престанак се

11 На пример, бугарски Трговачки закон прописује у члану 155 да друштво са ограниченом одговорношћу престаје на захтев јавног тужиоца ако делатност друштва противуречи закону, као и када по продужетку рока од три месеца нема уписаног директора. У складу са чланом 252 став 4, акционарско друштво престаје одлуком суда после регистрације на захтев јавног тужиоца уколико друштво остварује законом забрањене циљеве. Бугарски Трговачки закон из 1991. године (*Трговачки закон*), последње измене 2019. године, доступно на адреси: <https://www.lex.bg/bg/laws/ldoc/-14917630>, 19. 2. 2020.

12 Мирко Васиљевић, *Компанијско право – право привредних друштва*, шесто измењено и допуњено издање, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2011, 334.

13 *Ibid.*

14 Вук Радовић, „Утицај агенцијских проблема на право акционарских друштва и корпоративно управљање“, *Корпоративно управљање (први део)* (ур. Мирко Васиљевић, Вук Радовић), Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2008, 235–265.

15 Слично и: Јакша Барбић, Вилим Горењ, Зоран Параћ, Сениша Петровић, Борис Поробија, Бранко Вукмир, *Закон о трговачким друштвима (II део) – Водић за читање закона* (ред.

спроводи кроз поступак ликвидације, односно принудне ликвидације који се спроводи у нашем праву. То значи да друштво постоји све до окончања поступка принудне ликвидације и брисања привредног друштва из регистра привредних субјеката. Због тога је можда и терминолошки исправније говорити о „престанку друштва на основу одлуке суда“, у односу на позитивно решење српског компанијског права које говори о „престанку друштва по одлуци суда“.¹⁶

III Одлука суда као основ престанка друштва у српском компанијском праву

До доношења Закона о привредним друштвима (2004), престанак друштва капитала на основу одлуке суда није био дефинисан као институт који служи заштити мањинских акционара, односно чланова, нити отклањању блокаде у његовом функционисању. Закон о предузећима (1996), прописивао је једино да предузеће престаје ако се правноснажном одлуком суда утврди ништавост уписа у регистар.¹⁷ Специфичност овог закона била је у томе што је сам поступак ликвидације, који је потом следио, такође спровођен у судском поступку. Отуда се могло рећи да је и сам поступак ликвидације друштва представљао начин престанка друштва на основу одлуке суда у ширем смислу. Доношењем Закона о привредним друштвима (2004), уз прихватање америчког модела регулисања, овај институт је детаљније уређен.¹⁸ У погледу друштва капитала, поред престанка друштва одлуком суда услед ништавости регистрације и брисања по службеној дужности, престанак на овај начин је могућ и по захтеву мањинских акционара, односно чланова.¹⁹ По захтеву акционара, односно чланова друштва са ограниченом одговорношћу који поседују најмање 20% акција, односно учешћа у основном капиталу друштва, који се подноси против друштва, надлежни суд могао је наложити престанак друштва или друге мере из следећих разлога: 1) ако чланови управног одбора друштва не могу да воде послове друштва, било због поделе или других разлога, а акционари друштва не могу да прекину блокаду, тако да се послови друштва не могу више водити у интересу акционара, односно чланова друштва;

Jakša Barbić), drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Organizator, Zagreb, 1995, 70.

16 ЗПД (2011), чл. 469.

17 Закон о предузећима, *Службени лист СРЈ*, бр. 29/1996, 33/1996 – испр., 29/1997, 59/1998, 74/1999, 9/2001 – одлука СУС и 36/2002, чл. 101 ст. 1 тач. 6, чл. 314 ст. 2.

18 Закон о привредним друштвима – ЗПД (2004), *Службени гласник РС*, бр. 124/04 и 36/2011 – др. закон, чл. 183, чл. 345–346.

19 ЗПД (2004), чл. 183 и 346.

2) да су акционари, односно чланови били блокирани у одлучивању и на најмање две узастопне годишње скупштине нису успели да изаберу чланове управног одбора, тако да се послови друштва не могу водити у интересу друштва; 3) ако чланови управног одбора друштва, као и чланови других органа друштва делују противзаконито, непоштено или преварно према акционарима који подносе такав захтев; 4) да се имовина друштва расипа или умањује. По поднетом захтеву, односно тужби, суд је могао покренути поступак престанка друштва или, ако се ради о отклоњивом основу, оставити рок до годину дана за отклањање неправилности. На тај начин је закон овластио суд да процени испуњеност услова за тзв. „регуларизовање ситуације“.²⁰ Ако сматра да се неправилности не могу отклонити, суд налаже поступак престанка друштва ликвидацијом, при чему је могао одредити и ликвидационог управника. Наведеним законом било је прописано да, ако не покрене поступак престанка друштва, суд може наложити једну или више мера, а нарочито: 1) разрешење било ког члана управног одбора или извршног одбора; 2) избор члана управног одбора или извршног одбора друштва; 3) именовање привременог заступника друштва; 4) ревизију рачуноводственог извештаја друштва и попис имовине друштва; 5) плаћање дивиденде; 6) куповину акција мањинских акционара који су поднели захтев за куповину од стране друштва по вредности утврђеној од стране суда на основу налаза независног процењивача; 7) накнаду штете било ком лицу коме је проузрокована.

Новодонети, и данас важећи, Закон о привредним друштвима (2011), ослањајући се на решења претходног закона уз извесне козметичке измене, на сличан начин регулише институт престанка друштва капитала одлуком суда.²¹ На тај начин, такође, прихвата амерички модел детаљног регулисања разлога престанка друштва и нуди низ других алтернативних мера. Разлози престанка су готово истоветни, изузев потребе прилагођавања новим терминолошким изразима и поделама, нарочито за органе управљања друштвом. Тако је предвиђено да по тужби акционара, који поседују акције које представљају најмање 20% основног капитала друштва, надлежни суд против друштва може одредити његов престанак или друге мере ако: 1) одбор директора, односно извршни и надзорни одбор ако је управљање друштвом дводомно, не могу да воде послове друштва, било због међусобног неслагања или из других разлога, а скупштина не може да прекине блокаду, што за последицу има да се послови друштва не могу више водити у интересу акционара; 2) су акционари блокирани у одлучивању на скуп-

20 М. Васиљевић, 331.

21 ЗПД (2011), чл. 239, чл. 469.

штине најмање две узастопне седнице скупштине, што за последицу има да се послови друштва не могу више водити у интересу друштва; 3) директори, односно чланови надзорног одбора ако је управљање друштвом дводомно, делују противзаконито, непоштено или преварно, а противно интересима акционара који подносе тужбу; 4) се имовина друштва расипа и умањује. По поднетој тужби суд може, ако су разлози за подношење тужбе отклоњиви, оставити рок друштву од највише шест месеци за отклањање неправилности. Приметно је да је рок за тзв. „регуларизовање ситуације“ скраћен за шест месеци, што је у потпуности у складу са начелом економичности грађанског судског поступка. Тешко је замислити да се проблеми који се нису могли отклонити у року од шест месеци могу отклонити у неком дужем року. Уколико друштво у остављеном року не отклони неправилности, суд ће пресудом одредити престанак друштва или једну или више од следећих мера: 1) разрешење директора или члана надзорног одбора ако је управљање друштвом дводомно; 2) увођење принудне управе у друштво до именовања нових директора, односно чланова надзорног одбора ако је управљање друштвом дводомно; 3) спровођење ванредне ревизије финансијских извештаја друштва; 4) доношење одлуке о расподели добити или о исплати учешћа у добити, односно дивиденде; 5) откуп акција које поседују акционари који су поднели тужбу од стране друштва по њиховој тржишној вредности. Пресудом се може одредити и накнада штете од стране друштва акционарима који су поднели тужбу. У случају доношења одлуке суда о престанку друштва суд одређује његов престанак. На тај начин оставља се скупштини чланова, односно акционара, да у року од 30 дана од дана правноснажности пресуде покрену поступак добровољне ликвидације.²² Уколико то у остављеном року не буде учињено, покреће се поступак принудне ликвидације.²³

22 ЗПД (2011), чл. 546 ст. 1 тач. 6 у вези са чл. 525 тач. 2 и 3.

23 „Правилно је одбачена тужба тужиоца за престанак друштва у делу у коме је тражено да суд донесе одлуку о покретању поступка ликвидације. Поступак ликвидације може бити добровољан и принудан. Услови, односно начини покретања добровољне ликвидације предвиђени су чланом 525 Закона о привредним друштвима (на основу одлуке скупштине друштва капитала), док су разлози принудне ликвидације предвиђени у одредби члана 546 истог закона. Имајући то у виду, произлази да је поступак добровољне и принудне ликвидације одређен законом, што би даље значило да не може суд да наложи туженом доношење одлуке о покретању ликвидационог поступка, нити суд може да наложи посебном органу оно што је у вршењу његових законских овлашћења у посебном поступку. Зато је тужба тужиоца недозвољена...“ Из пресуде Привредног апелационог суда Пж 663/17 од 11. 12. 2018. године.

IV Неке процедуралне дилеме у спору поводом престанка друштва на основу одлуке суда

Иако је законом доста исцрпно регулисан институт престанка друштва на основу одлуке суда, у примени права су опстале бројне дилеме. Оне су превасходно процедуралне природе. Узрок њиховог постојања превасходно лежи у томе што је једном институту америчког права, као правном транспланту, потребно пронаћи право место и прилагодити га духу српског правног система. Други узрок је у непостојању традиције примене овог правног института, а потом и недовољног искуства судија у његовој примени. Трећи узрочник недоумица у примени јесте и што и закон који у основи представља материјалноправни извор права, тзв. устав компанијског права, прожимају нека процесно-правна решења. Тако је у оквиру законске одредбе којом се регулишу питања престанка друштва на основу одлуке суда дефинисан низ процесноправних норми. Првенствено је дефинисано да се тужба за престанак друштва подноси против привредног друштва.²⁴ Потом, да се о престанку одлучује пресудом. Дефинисано је и како треба да гласи садржина изреке пресуде, односно да суд пресудом одређује престанак друштва.

Међутим, можда највеће дилеме у примени права ствара питање одређивања посебних мера (разрешење директора, увођење принудне управе, спровођење ванредне ревизије, доношења одлуке о расподели добити, откуп тужиочевих акција) које могу бити одређене уместо престанка друштва. Основно је питање да ли је суд овлашћен да ове мере одреди по службеној дужности, без постојања захтева парничних странака за њихово одређење, или захтев странака нужно мора бити опредељен. Владајуће је становиште судске праксе да је суд овлашћен да мере из члана 469 став 3 ЗПД (2011) може одредити по службеној дужности уколико сматра да су оне адекватније од престанка друштва.²⁵ Међутим, макар са теоријскоправног становишта, ово питање је могуће посматрати другачије. Уколико се пође од чињенице да се спор поводом престанка друштва на основу одлуке суда спроводи по прави-

24 „Без утицаја су жалбени наводи тужиоца на одлуку првостепеног суда о одбијању захтева за престанак друштва, с обзиром на то да је тужилац супротно члану 469 Закона о привредним друштвима тужбени захтев усмерио према другом члану друштва, уместо према самом друштву чији се престанак тражи.“ Из пресуде Привредног апелационог суда Пж 7290/16 од 6. 6. 2018. године.

25 Пресуда Привредног апелационог суда Пж 6614/17 од 31. 1. 2019. године. Исто и: Татјана Матковић Стефановић, „Престанак друштва по одлуци суда“, *Закон о привредним друштвима – нова законска решења и спорна питања* (ур. Драгиша Б. Слијепчевић), Глосаријум, Београд, 2018, 89–91.

лима парничног поступка, треба имати у виду да у парничном поступку суд одлучује у границама захтева који су постављени у поступку.²⁶ То значи да би одлучивањем о ономе што тужбом није тражено суд прекорачио границе тужбеног захтева, што представља битну повреду одредаба парничног поступка.²⁷ Управо из поменутих правила поступања у спору поводом тужбе из члана 469 ЗПД (2011) проистиче да суд нема овлашћење да по службеној дужности одреди поменуте посебне мере уколико њих сматра целисходнијим у односу на одређивање престанка друштва. Одређивању поменутих мера по службеној дужности не иде у прилог ни образложење да полазећи од принципа „ко може више, може и мање“ поменуте мере представљају „мање“, односно блаже мере од одлуке престанка друштва. Предвиђене мере су у потпуности независне и самосталне у односу на „меру“ одређивања престанка друштва. Наиме, у ситуацији када се тужбом захтева престанак друштва, тешко је дати разумно образложење да одређивање нпр. ванредне ревизије финансијских извештаја или расподеле добити могу бити адекватне мере које, у случају да их суд одреди по службеној дужности, могу превазићи такву подељеност у друштву попут тешке, дисфункционалне злоупотребе права већине, блокаде у одлучивању или постојање незаконитости у поступању. Такође, да се не ради о мерама које су „мање“ важне у односу на меру престанка друштва, нити да се исте могу одредити по службеној дужности, посебно се потврђује по питању применљивости мере откупа акција тужиоца по тржишној цени. Дакле, да ли у ситуацији када тужилац, са минимум 20% учешћа у капиталу туженог, захтева престанак друштва из разлога предвиђених чланом 469 ЗПД-а, при чему се разлози за престанак друштва утврде, суд по службеној дужности може оценити да је безболније да „принудно“ искључи тужиоца из друштва и исплати му тржишну цену његових акција, односно удела? Уколико би одговор на ово питање био потврдан, то би значило да члан друштва, који докаже постојање законом прописаних разлога за његов престанак, може „вољом суда“ бити искључен из чланства у друштву. Поступањем на тај начин „неко ко је злоупотребио право већине награђује се у основи присилним иступањем мањинских чланова/акционара из друштва, чије задовољење треба да буде накнада вредности удела/акција у моменту иступања.“²⁸ Такво чињење с правом може од идеје права довести до „маскараде права“.²⁹ Такође, уколико се поменуто становиште покушава сагледати и са аспекта применљивости овог института у

26 Закон о парничном поступку – ЗПП, *Службени гласник РС*, бр. 72/2011, 49/2013 – одлука УС, 74/2013 – одлука УС, 55/2014, 87/2018 и 18/2020, чл. 3 ст. 1.

27 ЗПП, чл. 374 ст. 1.

28 М. Васиљевић, 336.

29 *Ibid.*

америчком правном систему, одакле је исти и трансплантиран, треба имати у виду да се ни у том праву мера откупа акција тужиоца не одређује по службеној дужности од стране суда. За његову примену обавезно је постојање захтева акционара (члана друштва) који жели откуп акција по фер тржишној цени.³⁰ На крају, да се ради о немогућности одређивања предметних мера по службеној дужности, независно од захтева странака, говори и одређење да суд пресудом „може одредити престанак друштва или друге мере“, а истом пресудом „може одредити и накнаду штете од стране друштва акционарима који су поднели тужбу“. Имајући у виду поменути законску формулацију, прихватање становишта да се предметне мере могу одредити по службеној дужности значило би да би суд био овлашћен да по службеној дужности одреди и накнаду штете акционарима који су поднели тужбу, што је апсолутно неприхватљиво.

Друга дилема, која се у примени права често јавља, односи се на питање да ли се поменуте мере могу самостално тужбом захтевати, независно од захтева за престанак друштва на основу одлуке суда. Поводом овог питања постоје контрадикторности и у одлукама суда. С једне стране се заступа становиште да је за одређивање посебних мера из члана 469 став 3 ЗПД (2011) нужно определити захтев за престанак друштва. Само у том случају, уколико суд сматра „целисходнијим“ у односу на одређивање престанка друштва, може одредити неку од законом предвиђених мера.³¹ На другој страни, брани се став да се поменуте мере могу одредити независно од постојања захтева за престанак друштва.³² Отклањању дилема поводом поменутог питања свакако треба приступити полазећи од самог законског одређења. Наиме, у оквиру одредбе члана 469 став 1 ЗПД (2011) прописано је да суд алтернативно може одредити престанак друштва „или“ друге мере. Потом, у ставу 3 наведеног члана предвиђено је да суд може пресудом одредити престанак друштва „или“ једну или више од побројаних мера. Тумачењем законског текста проистиче да суд може одредити неку од прописаних мера независно од одлуке о престанку друштва. У сваком случају, одређивању неке од прописаних мера нужно претходи испуњење услова за престанак друштва. Сходно томе, следи и закључак да тужилац може самостално и независно од захтева за престанак друштва тражити само одређивање неке од мера (разрешење директора, увођење принудне управе, спровођење ванредне ревизије, доношење одлуке о расподели

30 МВСА, sec. 14.34.

31 Пресуда Привредног апелационог суда Пж 6614/17 од 31. 1. 2019. године. Исто и: Т. Матковић Стефановић, 90.

32 Решење Привредног апелационог суда Пж 214/16 од 6. 10. 2016. године.

добити, откуп тужиоцевих акција). За успех у том спору нужно је да се претходно докаже испуњеност законом прописаних услова за престанак друштва.

Трећа дилема у примени права се често јавља након неуспеха тужиоца по тужби за престанак друштва. У таквој ситуацији се поставља питање да ли нови, будући чињенични склоп, може створити услове за подношење нове тужбе за престанак друштва или се ради о већ пресуђеној ствари поводом које се спор не може убудуће водити. Овде треба имати у виду да се парница решава на основу чињеница изнетих у спору. У том смислу, исте парничне странке не могу водити спор о престанку друштва поводом истоветног чињеничног стања на коме је заснована пресуда о одбијању тужбеног захтева. Међутим, уколико након пресуђења наступи нова чињенична ситуација која оправдава испуњеност законом прописаних разлога за престанак друштва, тада не постоји правна сметња да се о престанку друштва поново расправља међу истим парничним странкама. Пресуђене ствари (*res iudicata*) у конкретном случају нема јер се накнадно отпочета парница заснива на новом, другачијем чињеничном стању у односу на оно на коме је заснована претходна пресуда о одбијању тужбеног захтева.

V „Делотворност“ института престанка друштва на основу одлуке суда

Независно од дискусије о проблемима процедуралне примене института, може се ипак рећи да је овај институт детаљно и квалитетно регулисан у нашем привредном законодавству. С друге стране, прошло је више од деценије и по од његовог трансплантирања из америчког у наш правни систем. Међутим, на основу истраживања његове применљивости у пракси српског привредног правосуђа намећу се два закључка. Први, да је позивање на овај институт изузетно ретко, што и није зачуђујуће будући да се исти примењује само као крајња мера. Други закључак ипак наводи на размишљање, а говори о томе да приликом истраживања судске праксе није пронађен пример правноснажне одлуке којом је усвојен захтев за престанак друштва на основу одлуке суда. Из њега проистичу многа питања о којима вреди расправљати. Једно од таквих је и питање да ли је стварно овај институт пустио тако дубоке корене да се суштина његовог егзистирања на правилан начин резонује или се у пракси још увек избегава његова примена, чак и у ситуацијама када је препоручљива? У трагању за одговором на постављено питање може се рећи да је врло симптоматично да у привреди, која се често назива „стечајном“, није забележен ни један пример да су испуњени ус-

лови за примену института престанка друштва на основу одлуке суда. С тим у вези, без икаквог критичког освртања на ставове суда, било би можда од користи поменути да иако овај институт представља крајњу меру, то не значи да исти не треба никад применити.

У духу је овог института да његова примена има оправдања у оним ситуацијама када је злоупотреба већине таквог интензитета и трајања да је постала упитна сврха постојања привредног друштва. Исто се односи и на случај блокаде одлучивања у друштву, где се у поступку примене института престанка друштва мора проценити да ли је престанак друштва мање штетан по чланове, повериоце и читав привредни систем од даљег опстанка тог друштва у привредном систему. Ово нарочито због тога што друштво и након одлуке суда о одбијању захтева за престанак друштва због настављене блокаде, често и продубљеније, даље не може успешно да функционише. Нарочито у овој ситуацији од посебне важности постаје питање да ли је суд приликом одбијања тужбеног захтева за престанак друштва због блокаде у одлучивању водио рачуна о томе да друштво и након одбијања тужбеног захтева наставља бити блокирано, што додатно усложњава финансијску нестабилност привредног друштва. Изражавање сумње у потврдан одговор на поменуто питање нарочито се намеће због честе праксе да је након неуспелог покушаја чланова да друштво престане због блокаде његовог функционисања подељеност у друштву била још продубљенија и финансијска ситуација тако озбиљна да је отварање стечајног поступка готово неизбежно.

Услед наведеног, од посебне важности је указивање да судови, приликом одлучивања о захтеву странака да привредно друштво престане на основу судске одлуке, морају водити рачуна не само о томе да је злоупотреба већине или блокада у одлучивању изузетно изражена, при чему се доводи у питање „сврха“ његовог постојања.³³ Суд је истовремено обавезан да процени да ли је престанак привредног друштва мање штетан, односно „безболнији“ од његовог даљег егзистирања у привредном систему.³⁴ То би, другим речима, значило да, примера ради, уколико је блокада органа друштва тако изражена да поред интензитета и трајања има и снажне последице по финансијску стабилност друштва, суд приликом одлучивања о захтеву друштва мора водити рачуна да ову нестабилност у функционисању друштва мора да реши. Уколико то не учини, реално је очекивати да ће блокада и јаз међу сукобљеним странама у друштву бити још продубљенији, што додатно штети интересима не само чланова, већ и трећих лица (попут поверилаца, запослених

33 Harry J. Haynsworth, „The Effectiveness of Involuntary Dissolution Suits as a Remedy for Close Corporation Dissension“, *Cleveland State Law Review*, Nr. 1/1987, 87.

34 М. Васиљевић, 336.

итд.). У крајњем, све поменуто изазива и штетне последице по читав привредни систем. Отуда, суштински смисао изложеног се може персонификовати крилатицом да је „добар развод увек бољи од лошег брака“.

Уколико се изложеном сврхом постојања предметног института судови не буду водили и упорно се настави са опирањем од његове примене у пракси може се, у крајњем, довести у питање и делотворност овог правног института у нашем правном систему. Самим тим, последице по наш правни систем могу бити још израженије.

VI Закључак

Институт престанка друштва на основу одлуке суда представља правни трансплант преузет из америчког права. Управо по угледу на правни систем одакле потиче, овај институт је детаљно регулисан у српском компанијском законодавству. Међутим, независно од тога, бројне недоумице у његовој примени и даље опстају и чине се „горућим“. Оне су превасходно процедуралне природе. Ове дилеме тичу се могућности да суд по службеној дужности одреди неку од алтернативно прописаних мера у односу на престанак друштва или то може бити учињено само на основу опредељеног захтева учесника у спору (становиште које заговарају аутори овог рада). Такође, становиште је аутора да поменуте законске мере могу бити опредељене тужбом независно од захтева за престанак друштва. На крају, уколико спор поводом престанка друштва буде окончан пресудом о одбијању тужбеног захтева, то не представља правну сметњу да тужилац на основу нових чињеница, које евентуално уследе по окончању спора, поново поднесе тужбу за престанак друштва. С друге стране, у раду је указано и на проблеме суштинске природе који могу довести у сумњу сврху овог правног института. С тим у вези, анализирани проблеми представљају само део постојећих и препознатих проблема од стране аутора. О њима је говорено на високом степену расправности. То значи да изнети предлози не морају бити коначни, већ представљају само основ за даљу расправу у циљу доласка до квалитетних решења.

Коришћена литература

Barbić Jakša, Gorenc Vilim, Parać Zoran, Petrović Siniša, Porobija Boris, Vukmir Branko, *Zakon o trgovačkim društvima (II dio) – Vodič za čitanje zakona* (red. Jakša Barbić), drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Organizator, Zagreb, 1995.

- Васиљевић Мирко, *Компанијско право – право привредних друштва*, шесто измењено и допуњено издање, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2011.
- Вотсон Алан, *Правни трансакции*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2000.
- Матковић Стефановић Татјана, „Престанак друштва по одлуци суда“, *Закон о привредним друштвима – нова законска решења и спорна питања* (ур. Драгиша Б. Слијепчевић), Глосаријум, Београд, 2018.
- Радовић Вук, „Утицај агенцијских проблема на право акционарских друштава и корпоративно управљање“, *Корпоративно управљање (први део)* (ур. Мирко Васиљевић, Вук Радовић), Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2008.
- Haunsworth Harry J., „The Effectiveness of Involuntary Dissolution Suits as a Remedy for Close Corporation Dissension“, *Cleveland State Law Review*, Nr. 1/1987.
- Henn Harry G., Alexander John R., „Effect of Corporate Dissolution on Products Liability Claims“, *Cornell Law Review*, Nr. 6/1971.
- Hornstein George D., „A Remedy for Corporate Abuse – Judicial Power to Wind up a Corporation at the Suit of a Minority Stockholder“, *Columbia Law Review*, Nr. 2/1940.

Ljubiša DABIĆ, PhD

Full-time Professor at the University of Belgrade Faculty of Economics – Retired

Marko RADOVIĆ, PhD

Judge at the Commercial Court in Belgrade, Republic of Serbia

DISSOLUTION OF A COMPANY AT THE DISCRETION OF A COURT

Summary

This paper is based on the hypothesis that the institute of dissolution of a company at the discretion of a court causes numerous dilemmas in its application. In some situations, they are the result of a misunderstanding of the purpose of establishing this legal transplant in Serbian company law. Consequently, its applicability in any case becomes questionable. There are also frequent doubts regarding certain procedural issues.

Therefore, the aim of this paper is to strive to propose, through a theoretical analysis of the origin, purpose and justification of its application, certain solutions that would be useful to case law.

Possible deviations from the ruling case law are not made for the purpose of critical comment, but are the result of a different approach to certain contentious issues. This is why the paper itself follows a high degree of discussion, without the expectation that all of the conclusions in the paper will become or survive as valid and on which the practice of the courts should be based.

Key words: *Dissolution of a Company. – Involuntary. – Judicial Dissolution of Corporation.*

Датум пријема рада: 2. 4. 2020.

Датум прихватања рада: 14. 5. 2020.